

Ο Φίλιπ Πούλμαν, ένας από τους σημαντικότερους, αν όχι ο σημαντικότερος, σύγχρονος Άγγλος συγγραφέας για παιδιά, εφήβους και ενήλικες, γεννήθηκε στη Νορβηγία στις 19 Οκτωβρίου 1946. Πρόκειται για χαρισματικό παραμυθά, για καταπληκτικό συγγραφέα γνωστό από το έργο του η «Τριλογία του Κόσμου». Τα περισσότερα από τα βιβλία του δεν έχουν σαφή αναγνωστικά όρια ηλικίας. Οι βαθυστόχαστοι συμβολισμοί του, οι προβληματισμοί του που αφορούν ζητήματα ηθικής αλλά και φιλοσοφικές αναζητήσεις, απευθύνονται σε τολμηρούς αναγνώστες, αυτοί τον ενδιαφέρουν κι αυτούς θέλει να κερδίσει.

Φίλιπ

ο Θεός είναι ήδη

πεθαμένος...

Πούλμαν

*Συνέντευξη στην
Κώσσια Κοντοθέων*

Αρχίσατε τη συγγραφική σας καριέρα με τον Κόμη Καρλστάιν και την τετραλογία της Σάρας Λόκχαρτ, στην οποία πρωταγωνιστεί μια νεαρή και δυναμική ντετέκτιβ της βικτωριανής Αγγλίας, και με ένα άλμα προχωρήσατε στην βραβευμένη «Τριλογία του Κόσμου», που θεωρείται φανταστικό έπος. Τι σας παρακίνησε να κάνετε αυτή τη μεταστροφή;

Δεν είμαι τόσο σίγουρος πως ο όρος μεταστροφή ανταποκρίνεται σ' αυτό που πραγματικά συνέβη, μάλλον θα έλεγα πως ήταν η φυσιολογική εξέλιξη... Και, εν πάση περιπτώσει, δεν αναφέρατε καθόλου όλα τα άλλα βιβλία που έχω γράψει ενδιάμεσα! Η απόλαυση που αντλεί κάποιος από τη συγγραφή βιβλίων για παιδιά είναι αποτέλεσμα της ελευθερίας που βιώνει, αφού δεν είναι αναγκασμένος να περιοριστεί σ' ένα θεματικό εκφραστικό ύφος. Αυτό μου δίνει τη δυνατότητα να γράψω ένα παραμύθι κι αμέσως μετά ένα θρίλερ κι ύστερα ένα κείμενο που να βασίζεται αποκλειστικά στην φαντασία κι αργότερα ν' ακουουθήσει ένα ακόμη παραμύθι -υπάρχει τόσο ελευθερία, η οποία, πιστέψτε με, μ' ευχαριστεί αφάνταστα.

Πού ανταμώνετε τους ήρωές σας; Πώς παίρνουν σάρκα και οστά στα μυθιστορήματά σας; Είναι υπαρκτά πρόσωπα;

Αυτή είναι μια ερώτηση στην οποία ο Πλάτων θα έδινε τη δική του απάντηση και ο Αριστοτέλης μια άλλη. Ποιος είμαι, λοιπόν, εγώ που θα τοιμήσω να θέσω αυτήν την ερώτηση σ' έναν από τους δύο μεγάλους Έλληνες φιλοσόφους; Είναι γεγονός πως οι ήρωές μου δίνουν στον αναγνώστη την αίσθηση πως είναι υπαρκτά πρόσωπα, όμως εγώ ξέρω πως δεν είναι. Μοιάζει σαν να τους ανακαλύπτω και όχι να τους επινοώ, όμως καμιά φορά τα φαινόμενα απατούν, εγώ όμως ξέρω πως δεν είναι έτσι.

Ωστόσο, παραμένει και για μένα μυστήριο, όπως η ερώτηση που αφορά την ελεύθερη βούληση. Δεν ξέρω!

Λένε πως η «Τριλογία του Κόσμου» είναι μια διασκευή του Χαμένου Παράδεισου του Τζον Μίλτον, προσαρμοσμένη για εφήβους και παιδιά. Συμφωνείτε με αυτήν την άποψη;

Μια ακόμη δύσκολη ερώτηση. Ναι, μέχρις ενός σημείου η «Τριλογία του Κόσμου» είναι μια εσκεμμένη προσπάθεια να εισδύσω σ' ένα είδος διαλόγου μ' αυτό το πολύ σημαντικό ποίημα. Αλλά ο Χαμένος Παράδεισος είναι στην ουσία μια εκ νέου αφήγηση του τρίτου κεφαλαίου από το Βιβλίο της Γένεσης... Ίσως και να είναι αλήθεια, καθώς ήνε μερικοί, πως υπάρχουν μόνον επτά ιστορίες στον κόσμο, και το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να ξαναπούμε τις παλιές μ' έναν διαφορετικό τρόπο.

Ο Αρχοντας των δύο Κόσμων
Εκδόσεις Ψυχογιός

Οι πρωταγωνιστές της τριλογίας είναι παιδιά. Υπήρχε συγκεκριμένος λόγος γι' αυτήν την επιλογή;

Α, δεν ήταν θέμα επιλογής. Δεν στάθμισα διάφορες εναλλακτικές λύσεις ώστε να κάνω μια ήρεμη και ορθολογιστική επιλογή ανάμεσά τους και τελικά να επιλέξω τη μία που θα πίστευα πως θα λειτουργούσε καλύτερα –η έμπνευση δεν λειτουργεί έτσι. Δεν είχα καθόλου το δικαίωμα της επιλογής. Η ιστορία ήρθε σε μένα ενσάρκωμένη με αυτούς τους χαρακτήρες, κι αυτό ήταν.

Η τριλογία σας είναι γεμάτη συμβολισμούς και φιλοσοφικά θέματα. Πιστεύετε πως μπορεί να γίνουν κατανοητά από τους νεαρούς αναγνώστες σας;

Και πάλη η εικασία πίσω από την ερώτησή σας μοιάζει να είναι πως ο συγγραφέας διαλέγει: διαλέγει να παρεμβάλλει διάφορα «θέματα» στην ιστορία, για παράδειγμα. Στην πραγματικότητα δεν συμβαίνει αυτό. Ανακάληπτα την ιστορία καθώς την έγραφα, δεν την είχα δουλέψει εκ των προτέρων. Ύστερα υπάρχει η ερώτηση «σε» ποιον απευθύνεται τελικά η ιστορία. Πάντα θεωρούσα υπερβολικά αλαζονικό και πραγματικά μεγάλη ατυχία να συμπεράνω πως οποιοδήποτε από τις ιστορίες μου είναι γραμμένα «για» κάποιον συγκεκριμένα. Δεν μπορείς να παραγγείλεις εκ των προτέρων το είδος του ακροατηρίου που θα ήθελες, σαν να έκανες τηλεφωνική παραγγελία για πίτσα. Οι αναγνώστες που θα επιθυμούσες να διαβάσουν τη δουλειά σου ίσως και να τη μισήσουν. Μπορεί, ωστόσο, να τραβήξει ένα εντελώς άλλο είδος ακροατηρίου ή ακόμη και κανένα απολύτως ακροατήριο. Το περισσότερο που μπορείς να κάνεις μια ιστορία είναι να την πετάξεις στη θάλασσα, σαν μήνυμα κλεισμένο σε μπουκάλι, δεν ξέρεις πού θα καταλήξει τελικά. Ούτε μπορείς να αποφασίσεις το γιατί θα αρέσει στον κόσμο. Μπορεί να γράψεις κάτι που θεωρείς πως είναι μια δολιχική πολιτική σάτιρα και να ανακαλύψεις, εντέλει, πως ο κόσμος το διαβάζει ως ερωτική ιστορία.

Είναι, εντέλει, η παιδική λογοτεχνία ένα μέσο έκφρασης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να φωτίσει «ενήλικα» θέματα –ανησυχίες και κοινωνική κριτική, για παράδειγμα– με έναν άλλο τρόπο, πλὴν ευέλικτο απ' ό,τι αυτόν που χρησιμοποιείται στη λογοτεχνία των ενηλίκων;

Πιστεύω πως η (επνομαζόμενη) παιδική λογοτεχνία έχει ωφεληθεί από το γεγονός πως ελάχιστοι ενήλικες τη διαβάζουν. Σημαίνει πως μπορούμε να απευθερωθούμε

Το Κεχριμπαρένιο
Τηλεσκόπιο
Εκδόσεις Ψυχολογός

με το να ήεμε πράγματα ή να φανταζόμαστε πράγματα που θα μπορούσαν να μας καλέσουν φόβο ή να ενοχλήσουν ή να μπερδέψουν ή να θυμώσουν τους επιτήκτες αλλήλα τα οποία τα παιδιά αποδέχονται με θαυμαστή αταραξία.

Σας τίμησαν το 2001 με το βραβείο Whitbread για το καλύτερο βιβλίο της χρονιάς. Σας ξάφνιασε αυτό το βραβείο; Να θυμηθούμε πως ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία του συγκεκριμένου θεσμού που το βραβείο δόθηκε σε έργο για παιδιά. Γιατί νομίζετε πως ήταν ο τρίτος τίτλος της Τριλογίας σας που τελικά βραβεύτηκε, δηλαδή Το Κεχριμπαρένιο Τηλεσκόπιο, κι όχι ο πρώτος ή ο δεύτερος;

Νομίζω πως αυτό που πραγματικά συνέβη ήταν πως η κριτική επιτροπή με αυτό το βραβείο βράβευε συνοδικά όλη την Τριλογία και πως μπορούσαν να το κάνουν μόνο αφού κυκλοφόρησε και ο τρίτος τόμος που την ολοκλήρωσε. Πάντοτε υποστήκω πως στην ουσία η Τριλογία είναι ένα μεγάλο μυθιστόρημα κι όχι τρία ξεχωριστά. Ήταν, λοιπόν, λογικό να το δώσουν στο τελευταίο βιβλίο της Τριλογίας.

Ο Φίλιπ Πούλμαν έστησε έναν κόσμο που μοιάζει να εκπορεύεται από μια επιτακτική και συνάμα αυθαίρετη, αλλήλα, εντούτοις, συναρπαστική διόγκωση του δικού μας κόσμου. Είναι αλήθεια αυτό;

Νομίζω, ναι. Ή ίσως και όχι. Ίσως. Νομίζω πως το μεγαλύτερο μέρος του το εμπνεύστηκα.

Αν έπρεπε να αποκονείτε ο ίδιος σ' έναν κόσμο, ποιον κόσμο θα επέλεγνατε;

Θα ήθελα να επισκεφτώ τον κόσμο της Λύρας, αλλήλα εκείνος που θα επιθυμούσα περισσότερο από όλους να πάω είναι ο κόσμος των Μαλέφα –θυμάστε; Εκείνο που πηλάσματα με τους τροχούς... Θα ήθελα να μάθω πώς κατάφεραν να αναπτύξουν μια πολυσύνθετη κουλτούρα χωρίς να καταστρέψουν τον κόσμο τους. Είναι ανάγκη να το μάθουμε αυτό.

Πιστεύετε πως τα παιδιά (που συνήκως είναι εκείνα που έχουν δαιμόνια) είναι δυνατά μέσα στην αθωότητά τους και πως, καθώς μεγαλώνουν και μετατρέπονται σε έμπειρους ενήλικες, χάνουν τη δύναμή τους;

Όχι, δεν χάνουν τα δαιμόνια τους. Αυτό που συμβαίνει καθώς τα παιδιά πορεύονται προς την εφηβεία τους είναι πως τα δαιμόνια τους χάνουν την ικανότητα να αλληόζων κι εγκληώβίζονται σ' ένα αμετάβλητο σχήμα. Αυτό συνεπάγεται περιορισμούς, αλλήλα επίσης κουβαλάει μαζί του δύναμη, γνώση και σιγουριά.

Ποιο είναι το δικό σας δαιμόνιο και ποιο είναι το όνομά του;

Αήμιονο! Δεν ξέρω. Πολλοί μου έχουν κάνει αυτήν την ερώτηση κι επειδή θέλω να απαντήσω οπωσδήποτε μια απάντηση συνήκως ήέω πως το δαιμόνιό μου είναι ένα πουλί που ανήκει στα όρνεα –κοράκι, καλιακούδα, σταροκόρακας, κάτι τέτοιο– δηλαδή ένα από εκείνα τα πουλιά που κλέβουν συστηματικά ό,τι λάμπει ή γυαλίζει. Αυτό είναι που κάνει συνεχώς ένας παραμυθός. Αλλήλα δεν ξέρω ποιο είναι τ' όνομά του. Ο καλύτερος τρόπος να ανακαλύψεις τι μορφή έχει το δαιμόνιό σου είναι να ρωτήσεις τη

νώμη φίλων σου, αλλή με την προϋπόθεση πως οι απαντήσεις τους θα είναι ανώ-
τερες. Αν υπάρξει πλήρης ομοφωνία πως είναι «γυμνοσάλιαγκας», τότε...

Ένα πολύ σημαντικό σύμβολο-εύρημα στην Τριλογία είναι η Σκόνη. Η Σκόνη, σύμφωνα με τον Πούλμαν, είναι η πρώτη ύλη από την οποία οι άνθρωποι αποτελούνται. Στα μυθιστορήματά σας οι δυνάμεις του καλού βρίσκονται σε μια συνεχή αναζήτηση του μέρους στο οποίο η Σκόνη αυτή δημιουργείται. Τι ψάχνουν στην ουσία να βρουν; Μήπως τελικά αυτό είναι το κλειδί της όλης ιστορίας;

Όχι. Δεν είναι αυτό. Αλλή είναι μια δύσκολη ερώτηση η συγκεκριμένη και επιστρέφω σ' αυτήν στο επόμενο βιβλίο μου, το οποίο θα έχει τον τίτλο *Το Βιβλίο της Σκόνης*. Όλα θα ξεκαθαριστούν εκεί.

Ουσιώδες στοιχείο και στα τρία βιβλία της Τριλογίας είναι η μάχη ανάμεσα στο Καλό και το Κακό, ανάμεσα στο πάθος για την αλήθεια και την εμμονή με κάθε μέσο στην οπισθοδρόμηση. Πιστεύετε πως η Εκκλησία με τις πράξεις της είναι αρωγός της οπισθοδρόμησης; Πιστεύετε πως έχει χάσει τον προορισμό της;

Το συμπέρασμα που βγαίνει από το τελευταίο σκέλος αυτής της ερώτησης είναι πως η Εκκλησία κάποτε πορευόταν προς τη σωστή κατεύθυνση, αλλή πως αυτό έχει αλλιάξει στις μέρες μας. Αλλή ίσως ποτέ να μην ακολουθούσε το σωστό δρόμο. Νομίζω πως η θρησκευτική παρόρμηση του ανθρώπου είναι φυσικό και υγιές σύμπτωμα, αλλή όλησ οι θρησκευτικές οργανώσεις μου δημιουργούν βαθύτατη δυσπιστία, γιατί φοβάμαι πως ο μόνος στόχος τους είναι η με κάθε μέσο διατήρηση και επαύξηση της γήινης (πολιτικής και κοινωνικής) δυνάμής τους. Όλεσ οι θρησκείες πιστεύω πως πορεύονται σε λάθος δρόμο.

Σας έχουν κατηγορήσει ως άθεο, γιατί ασκείτε κριτική στην Εκκλησία και ευαγγέλιζεσθε την Δημοκρατία των Ουρανών με μια εντελώς δική σας άποψη. Εμείς, ωστόσο, πιστεύουμε πως αυτή η Δημοκρατία των Ουρανών δεν είναι τίποτε περισσότερο από την άποψη της χριστιανικής διδασκαλίας διατυπωμένη με διαφορετικό τρόπο. Είναι σωστή αυτή η άποψη ή είσαστε στ' αλήθεια άθεος;

Αυτή η ερώτηση ακούγεται σαν να εκπορεύεται από την ισπανική Ιερά Εξέταση! Πραγματικά, είναι μια ακόμη ερώτηση που προτίθεμαι να ερευνήσω πιο εμπεριστωμένα στο *Βιβλίο της Σκόνης*. Θα ήταν πολύ δύσκολο να το απαντήσε κανείς σωστά εδώ –γι' αυτό, παρακαλώ, συγχωρήστε με. Υπάρχει μια περίπλοκη κι ενδιαφέρουσα σχέση ανάμεσα στον Θεό και τον άνθρωπο, και *δεν μοιάζει καθόλου* με αυτήν που η Εκκλησία πιστεύει.

Με όλα αυτά που συμβαίνουν σήμερα στην παραγμένη κοινωνία των ανθρώπων, πιστεύετε πως ο Θεός είναι πραγματικά ένας γέρος, απομονωμένος κι ανίσχυρος να αντιδράσει στις δυνάμεις του καλού και του κακού;

Όχι. Νομίζω πως είναι ήδη πεθαμένος.

Σας ευχαριστώ... ■

Το Αστέρι του Βορρά
Εκδόσεις Ψυχογιός

Η Κώστια Κοντολέων είναι συγγραφέας και αποκλειστική μεταφράστρια του Φίλιπ Πούλμαν στην Ελλάδα